

FALLGROPAR FÖR VILDREN.

TILL SPÖRSMÅLET OM DE S. K. »MURADE GRAVARNA» ELLER
»KÄLLARNA» I OVIKSFJÄLLEN.

Av J. STADLING.

Den alltför tidigt bortgångne artisten Joh. Tirén tillkommer förtjänsten att först hava riktat uppmärksamheten på de gravliknande, murade groparna vid Dörrsjöarna och sjön Glen i Oviksfjällen. De iakttogos av T. under sommaren 1903,¹ och samma år ingav han härom en utförlig skriftlig anmälan till K. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien. Groparnas gravliknande utseende väckte genast hos Tirén den förmodan, att de voro verkliga gravar, som av honom också benämndes »de murade gravarna». Man kunde hava tagit dem för vanliga moderna gravar, om de ej varit murade, men i modern tid stensättas ju ej gravarna, vadan de av T. antogos sannolikt härstamma från en avlägsen forntid och tillhöra något folk med hittills okänd gravtyp. Endast en sakkunnig undersökning kunde klara upp detta spörsmål. En annan sak, som vid antagandet av gravhypotesen måste förklaras, var den, att gravarna buro mer eller mindre tydliga spår av att vara igenrasade och ej igenfyllda efter en begravning — en av dem var öppen till ett djup av 1½ meter. Detta sistnämnda särskilda fall kunde måhända förklaras av att någon skattesökare öppnat graven. Visserligen syntes inga märken efter en dylik grävning (uppkastad jord o. s. v.), men tiden kunde ju hava utplånat dessa. Gravarnas av T. iakt-

¹ De hade av lappallmogen varit kända sedan gammalt, och »groparna vid Dörrsjöarna» hade av bofasta fiskare likaledes sedan länge varit kända, men inga som helst rimliga traditioner hade fortplantats rörande deras upphov och ändamål. Endast föga uppmärksamhet hade ägnats dem. Lapparna kallade dem än »älggropar», än helt enkelt »gropar».

tagna väst-östliga längdriktning tydde ju på, att de sannolikt ej voro profana gropar, utan gravar med religiös betydelse. T. kunde ej avgöra, om de voro »lappgravar», men han lutade åt den uppfattningen, att de tillhörde något äldre folk, kanske från den tid, då de nu kala fjällvidderna voro betäckta med högvuxen barrskog, varom fynd av tallrötter och stammar högt uppe i fjällen vittna.

Under samtalen om ifrågavarande »gravar» framkastade jag fallgropshypotesen, vilken T. ansåg vara oantaglig; dels vore groparna

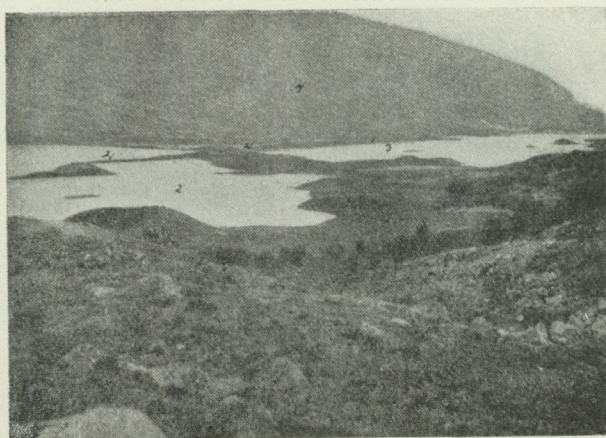

Fig. 1: 1. Källare I vid Dörrsjöarna. 2. Östestsjön. 3. Holmsjön.
4. Hundshögen. J. Tirén fot. aug. 1903.

för små, och dels hade man aldrig hört talas om murade fallgropar. I alla händelser borde gravarna undersökas, varom T. gjorde upprepade muntliga påstötningar hos vederbörande myndigheter. Under tiden fördjupade vi oss i den romantiska gravhypotesen och fantiserade rörande forntidslivet i fjällen. Slutligen erhöll T. själv rättighet att undersöka gravarna, men varken medel eller annan hjälp ställdes till hans förfogande, innan han dog (1911).

Under sommaren 1912 lyckades jag förmå en sakkunnig, nuv. länsantikvarien E. Festin, företaga en undersökning av några av ovan nämnda gropar, varvid jag tjänstgjorde som hans biträde. Rörande denna undersökning och dess för gravhypotesen negativa resultat

återgives följande sammandrag ur Festins redogörelse i Jämtlands läns fornminnesförenings tidskrift V:1:

»Dörrsjöarna (4 till antalet, benämnda från söder till norr, Östestsjön, Holmsjön, Busjön och Hånsjön) ligga i riktning SO—NV inklämda i den djupa dalen mellan Hundshögen i V., Storfjället i Ö. och Koberget i SV. Den nordligaste sjön (Hånsjön) skjuter in mellan Storfjället och Bufjället.

I det följande har jag åsatt dessa nedmurade fördjupningar beteckningen *källare* jämte nummer, utvisande vilken i ordningen bland de undersökta.

Dörrsjöarna.

Källare I, den först undersökta, var belägen å nordvästliga delen av det näs, en smalryggad, stenblandad grusås, som i riktning NV—SO skiljer den

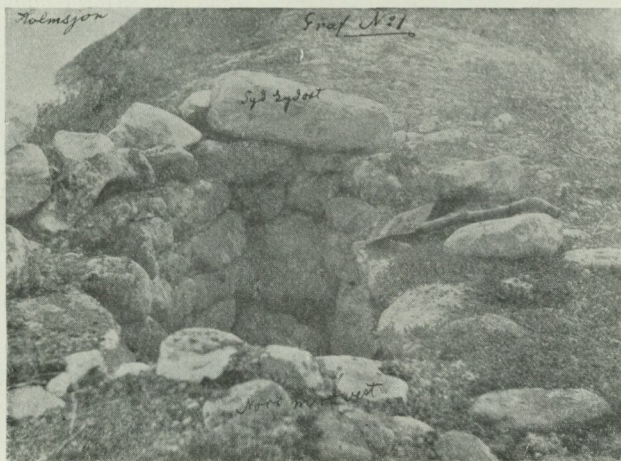

Fig. 2. Källare I vid Dörrsjöarna. J. Tirén fot. aug. 1903.

sydligaste av Dörrsjöarna, Östestsjön, jämte smärre andra vattendrag från Holmsjön. Den låg i sin längdriktning NV—SO i en sänka mellan tvänne höjningar av åsen och på dess smalaste del (8 à 9 m.), omkr. 50 m. i sydostlig riktning från åsens högsta höjd i NV. Den mätte 2,09 m. i längd och 0,81 m. i bredd vid resp. SO och NV kortsidan. Mittbredden var 0,75 m. Alla fyra väggarna voro jämt och präktigt murade i förband av härför lämpliga stenar. En geolog, som besökt platsen i fråga, har meddelat mig, att detta stenmaterial icke finnes i närheten, ej ens i det omgivande fjällpartiet, utan måste ha ditsforslats från någon plats långt bort. — Några egentliga spår efter uppskottning av jord funnos ej omkring källaren. Förmodligen har vid den ursprungliga grävningen den uppkastade jorden kastats utför åsens branta sidor. I botten låg ett en till två dm. tjockt, ganska löst jordlager, som hopat sig under årens lopp. Källarens djup ner till jord-

lagret utgjorde i genomsnitt omkr. 1,50 m. Jordlagret genomgrävdes till alven, uppskottades och sållades noggrannt, men inga som helst fynd gjordes. Sedan alven blottats, befanns källarens djup från omgivande jämna markytan vara i NV 1,70 m., i SO 1,65 m. (häri icke inräknad höjden av den större stenen, som synes ovanpå SÖ kortsidan).

Källare II. Denna var belägen i nordlig riktning från källare I på ö. sluttningen av en grusås, som skjuter fram till en liten vik av Holmsjön,

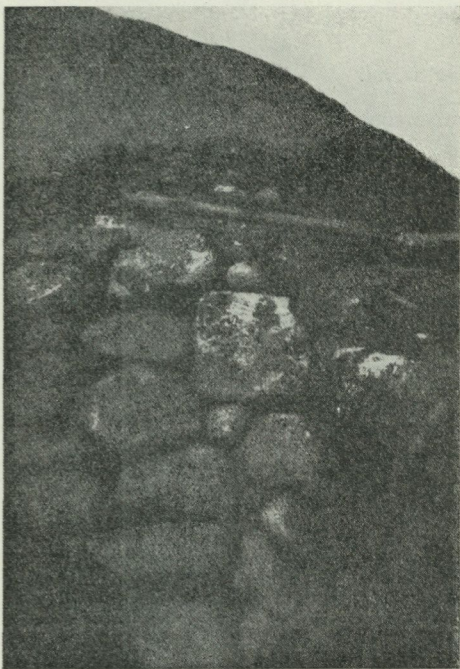

Fig. 3. Källare I vid Dörrsjöarna, nordvästra kortsidan. E. Festin fot. juli 1912.

Korpviken kallad. Ett stycke ovanför reser sig det s. k. Korp-fjället. Källare II låg i samma riktning, och även dess form och konstruktion voro fullt analoga med den föregående. Murstenarna voro här av mera varierande storlek och mindre släta, vadan muringen också företeddestora ojämheter. I botten låg nedrasat ett 2 till 4 dm. tjockt jordlager, som uppskottades och genomsållades. Ej heller här gjordes några som helst fynd. Då alven blottats, befanns källarens djup vara i NV. halvan 1,80 m., i den SO. 1,65 m. Bredden vid botten vid resp. NV. och SO. kortsidan 0,70 och 0,80 m. Förmodligen hade källarens längd i dagen varit 1,90 à 1,95 m.

Vid Hånsjöns v. strand skulle enl. upplysning av en fiskare ligga ytterligare en murad grav, som befanns vara en igenrasad och vattenfylld rektangulär grop av c:a 2 m. längd (riktning NNV.—SSO.). Den undersöktes ej. Som den befanns, kunde man ej avgöra, om den var ett verk av människohand eller en naturens lek.

Hr. Tirén har i sin lämnade uppgift på gamla lappvisten vid Dörrsjöarna som sådana upptagit 2 stensättningar, en tätt intill stranden av Östest-sjön och en på en avsats i Kojfjället över fiskarnas jordkula. Den först-nämnda utgjordes av en rund fördjupning, anordnad av förut på platsen befintliga stenar».

Vid Glen anträffades fem gropar, av vilka två utgrävdes och grundligt undersöktes, även dessa med negativt resultat för gravhypotesen. Ur Festins redogörelse för resultaten av dessa undersökningar återgiva vi följande:

»Källare I. Källarens långsidor (riktning nära O.—V.) mätte upptill, den norra 2 m., den södra 2,35 m., dess östra och västra kortsidor resp. 0,90 och 1 m. Största djup under ursprungliga, jämna markytan, sedan alven fullständigt blottats 1,75 m. Fynd några bitar löpnäver, mycket spridda kolrester samt små, nästan förmultnade huggspån.

Källare II. Dess längdriktning nära NO.—SV., upptill mätte långsidorna 2,20 m., kortsidorna resp. 1,05 och 1,10 m. Vid 1,05 m. djup påträffades kol i riklig mängd, som något jordblandad och i form av en pelare¹ med 0,25 m. radie sträckte sig till ett djup av 1,30 m. Där spred sig kollagret, starkt jordblandat, över hela källaren. Vid alven, särskilt invid långsidorna, funnos smärre trärester, nästan förmultnade. Inga andra fynd gjordes. Största djupet var 1,85 m.»

Utom de övriga vid Glen påträffade tämligen nära varandra belägna groparna påträffades 2 efter Visjöbäcken och 1 vid Illkallshögen samt sedermera ytterligare några gropar efter Bjurkällan samt i närheten av Mustvallen.

Rörande slutresultatet av undersökningen anföres följande av Festins uttalande:

»Redan från början av vårt undersökningsarbete voro vi ense därom, att här icke gärna kunde vara fråga om några begravningsplatser. Enligt mitt förmenande återstod föga annat än förvaringsplatser, källare, att tala om eller att gissa på, och att dessa då förmodligen anlagts av jämtar (under ofredstider, då de måst fly till fjälls). Även fångstteorien diskuterades. Hr Stadling sökte liknande förebilder från Sibirien (fångstgropar för vildren)».

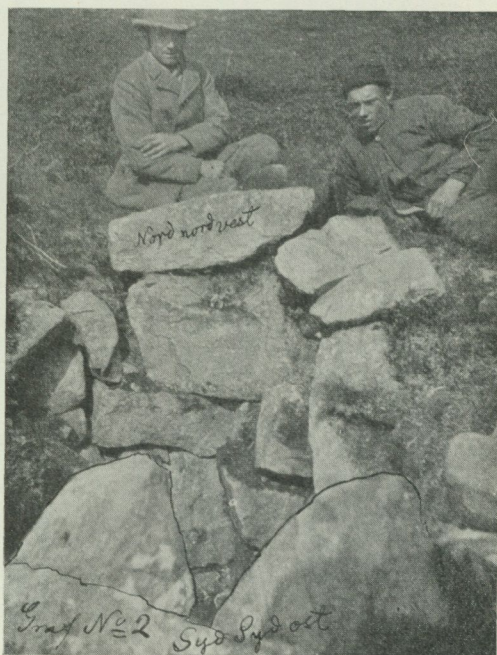

Fig. 4. Källare II vid Dörrsjöarna. J. Tirén fot. aug. 1903.

¹ Männe rester av i botten anbrakta, förbrända spetspålar för vildren? Förf.

Författaren har likväl under årens lopp blivit allt mer och mer övertygad om, att ifrågavarande gropar varit *fallgropar för vildren*, men har ej, då frågan sedan länge förelegat inför sakkunniga, ansett lämpligt för en »lekman» att vidare befatta sig därmed. Under senaste sommarvistelse i fjällen har jag likväl gjort iakttagelser, som, synes det mig, berättiga en framställning av skälen för min övertygelse.

Mot källare-hypotesen talar: att groparna sakna avlopp och därför äro högst olämpliga till förvaringsrum; att de förekomma (enligt

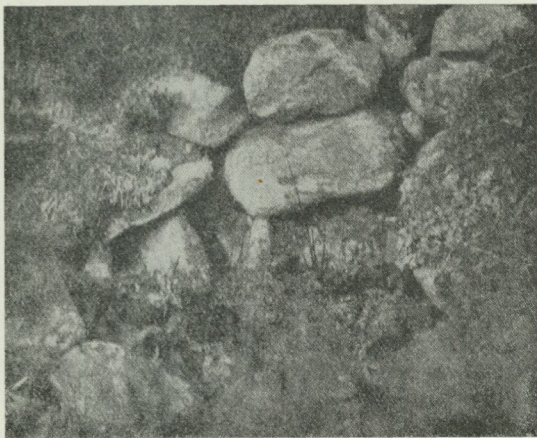

Fig. 5. Källare I vid Glen. E. Festin fot. juli 1912.

lappars och andras uppgift) spriddanästan överallt i fjälltrakterna (t. ex. vid Bottnarna, i Anarisfjällen, efter Aråns dalföre o. s. v.) och att det näppeligen är antagligt, att flyktingar i krigstid, vilka anses ha anlagt källarna, hade varit så vitt spridda (visten efter flyktingars tillhåll, t. ex. i Härjedalen, visa, att de hållit sig tätt samlade — av

lätt förklarliga orsaker); att groparna däremot äro konsekvent förlagda till ur fångstsynpunkt lämpliga ställen och i lämplig riktning.

Till dessa mina anförda skäl mot källare-hypotesen komma följande: Bland de mer eller mindre tydliga fallgropar, som jag av ren slump påträffat mellan Arån och Hundshögen, iakttog jag sistlidna sommar en mycket tydlig grop av den vanliga typen efter Aråns nordöstra strandparti, begränsat å ena sidan av ån och å andra sidan av en sank myr, och så belägen, att den vid högvatten översvämmas. I detta fall kunde groppen omöjligt hava använts till källare; däremot var dess läge synnerligen lämpligt för fångst av vildren.

Vidare meddelade i sistlidne augusti fjällmannen Per Danielsson,

vilken i likhet med flera av våra fjällmän från Oviksfjällen vistats i Norge och som renskötare biträtt norska bofaste, vilka, som bekant, i senare tider i Norges sydliga fjälltrakter bedriva i bolag organiserad renskötsel, att inom Valdres fjällområde, där han uppehållit sig, förekomma *talrika fallgropar för vildren*, vilka sedan gammalt varit kända. Och han hade hört — något som av norska urkunder bekräftas — att så sent som under senare delen av 1800-talet hade i vissa fjälltrakter dessa fallgropar varit använda.

Fallgropar för vildren på Hardangerviddens.

För att erhålla bekräftelse på Danielsons uppgift har jag vänt mig till prof. K. B. Wiklund, vilken godhetsfullt givit mig anvisning på en hel del norsk litteratur i ämnet, innehållande talrika belägg till bekräftelse på sagda uppgifter, och även ställt till mitt förfogande »Indstilling fra fjeldbeitekomiteen om Hardangerviddens utnyttelse», vilken innehåller talrika upplysande uppgifter rörande ifrågavarande fallgropar för vildren, även rörande dessas dimensioner.

Jag har av lappar till svar på frågan, om storleken på de i Oviksfjällen förekommande groparna kunde anses lämplig för renfångst, i regeln fått jakande svar, och att de vore lagom stora för sådant ändamål. Vore de större, kunde renen »ta sats» och hoppa ur dem, och mindre storlek vore för liten. Prof. Wiklund, som även undrat, om ej »källarna» i Oviksfjällen skulle vara för små till fallgropar för vildren, har av uppgifterna om »dyregravene» på Hardangerviddens funnit, att måtten kanske kunde passa.

Vildrensfångst medelst fallgropar i Norge.

Ur den norska litteraturen rörande vildrensfångst medelst fallgropar kan här endast återgivas några korta utdrag, som kunna vara ägnade att belysa vildrensfångst medelst fallgropar i svenska fjälltrakter och därmed sammanhängande förhållanden, då ju livliga förbindelser sedant gammalt ägt rum mellan de norska och de svenska fjälltrakterna.

»Om de oerhört talrika vildrenshoparna i forna dagar vittna icke blott de stora samlingar av horn av de dödade djuren, vilka

påträffats på Hardangerfjällen», säger prof. J. A. Friis (i »Tilfjelds»), »utan också den mängd fallgropar för vildren, som finnes överallt i högfjällen, t. o. m. på ställen, varest det nu är sällsynt att få se en ren».

Vildrensfångst medelst fallgropar inom Hardangervidden.

»Innan eldvapen användes här i landet, fångades i allmänhet renen likasom älgen i s. k. 'Dyregraver' (rengropar) eller 'Dyrestup' (renstup). Dessa voro uppförda av flata på varandra lagda stenhällar. Varje grop bildade en fyrkant av 2 meters längd, 1 meters bredd samt $1\frac{1}{2}$ —2 meters djup. Mellan dessa funnos stängsel av sten å $1\frac{1}{2}$ —2 meters höjd¹ med branta sidor, mot båda ändar av fallgropen var tillträdet bekvämt, så att renen lätt kunde komma upp på den. I regeln låg nog fallgropen utan upphöjning mot den omgivande marken. Tvärs över fallgropen, omkring $\frac{3}{4}$ meter under dess rand, var anbrakt en bom, som vreds runt omkring en axel, som var försedd med 5—6 långa järntaggar, vilka voro riktade åt alla sidor.» (I ett meddelande från Öjefjord rättas denna uppgift därhän, att i st. f. 'bom' tvänne i marken nedslagna vassa pålar voro ställda på snedden mot den nedstörtande renens bröst). »Längs och tvärs över graven voro lagda tunna grenar och videkvistar, täckta med renmossa, isranunkler o. a. växter, som renen tycker om.» (Även denna uppgift rättas därhän, att betäckningen avsåg endast att dölja fallgropen, som var förlagd till renens vanliga pass. Renen kom här ej för att söka föda). »När renen kom ut på det tunna täckelset, föll han ned i fallgropen».

»Av vilken ekonomisk betydelse dessa fallgropar och 'dyrestup' voro, kan man sluta av följande, som berättas från Tinn i Telemarken. Då tvänne döttrar på gården Masing såsom enda arvingar skulle skifta boet efter föräldrarna, överlät äldsta systemen *hela den stora gården till den yngre* mot att hon för sig själv behöll *7 tillgränsande fallgropar för vildren* på fjället såsom sin arvedel. Även från Ranland känner man motstycken härtill».

¹ Denna uppgift i ovanstående citat ur »Illustr. Norgeshistorie», infört i »Indstilling fra fjeldbeitekomiteen», rättas av en sakkunnig därhän, att dessa »stängsel» aldrig voro så höga, utan bestodo endast av en rad enskilda stenar; stängsel skyr renen.

I ovan nämnda »Indstilling» heter det vidare:

»Fallgropar för vildren äro som oftast sänkta rätt ned i marken, men kunna även vara uppmurade mellan några större stenar (ex. anföras). Fallgropen för vildren är mansdjup, c:a 2 m. lång och 0,70—0,80 m. bred. Den är sålunda tillräckligt rymlig, för att en stor rentjur skall få plats i den, men samtidigt så trång, att den ren, som faller ned i den, icke förmår hoppa ur den. Fallgropen täckes med grenar och mossor, så att den är fullkomligt dold. Från gropens smala sidor utlöpa låga divergerande stängselarmar av sten, vilka skola leda renen till gropen; renen hoppar nämligen ogärna över stängsel, även om de äro låga, han föredrager att följa längs dessa. Oftast utgå dessa stängsel endast från den ena av fallgropens smalsidor, men de kunna även utgå från båda sidorna av gropen, som beräknas fånga från båda sidor. Överallt på (Hardanger-)viddens, där renen har sin vandring, ligga fallgropar för vildren. De påträffas nere vid vatten eller trånga pass, men de kunna även ligga fritt under fjälltopparna. Rätt under toppen av Halnekoll ligga

Fig. 6. Fallgrop för vildren vid Krækja, Hardangerfjällen, Norge. Foto efter Norska fjällbeteskommitténs »Indstilling».

sålunda två fallgropar. Likaledes finnas fallgropar uppe på »renflaten». De kunna också påträffas så långt ned som i skogsliderna ovanför Garen. Fallgroparna ligga ofta enstaka, såsom vid Dragöjna och Olavsbuvand, eller kunna flera fallgropar vara samlade så att de bilda ett helt system av fångstinrättningar, såsom vid Turreidet eller vid Dragöjnes nedre ås.»

Vildrensfångst medelst fångstgropar gav ett så gott utbyte, att en fallgrop värdesattes som en liten gård nere i bygden. Vid uppgörelse av dödsbo, varest funnos jakträttigheter på fjället, ser man

därför att äldste sonen, som hade valet, föredrog jakträtten på fjället framför gården.

Fallgropar påträffas överallt på hela fjällvidden; där tjänlig terräng för dylika förekommer, är den utnyttjad. »Oftast ligga fallgroparna i moränmark, som är full av sten; deras anläggande måste hava kostat mycket arbete med de dåliga redskap, man hade att tillgå, innan krutet blev känt. Ofta sänktes dessa gropar ända till 3 meters djup, någon gång ännu mer. I de flesta fall voro de mycket omsorgsfullt uppmurade och i övre kanten försedda med stora flata

Fig. 7. Fallgrop för vildren vid Dragöjne, Hardangerfjällen i Norge. Foto efter Norska fjällbeteskommitténs »Indstilling».

stenar, som icke lätt kunde rubbas ur sitt läge; i de bästa lågo stora 3—4 tum tjocka stenhällar tvärs över ändmuren (kortgaveln) och stucko några tum ut över denna, varigenom renen hade svårare att komma upp».

Meddelanden från skilda delar av Hardangerviddens vidsträckta område av liknande innehåll som de redan anförda rörande vildrens-fångst medelst fallgropar måste vi förbigå för att — efter förut nämnda »Instil-

ling» — i korthet beröra några fornminnen stående i samband med vildrensfångst medelst fallgropar inom ifrågavarande fjällområde. Till dessa fornminnen höra förfallna boplatser, vilka förekomma på flera ställen inom Hardangervidden. De hava i regeln ett yt-innehåll av 6×4 m. men kunna även vara större. Det mest karaktäristiska för boplatserna utgöres av omgivande stora kökkenmöddingar och högar av ben, vilka kunna hålla flera meters diameter och ett djup av intill 0,75 meter. I dessa påträffas tätt sammanpackade ben och horn av ren, mer eller mindre förvittrade. Högen är täckt av torv med en rätt frodig vegetation. Ofta äro benhögen och

hustomten övervuxna av vide och dvärgbjörk, vadan det är svårt att upptäcka dem. Benen äro krossade för att komma åt märgen. Hornen äro ofta sönderhuggna och bära märken efter att ha bearbetats. Avfallshögarnas ben visa, att »boplatsrenen» tillhör samma ras som den nu levande renen inom området; men den har varit större och har tyngre horn än denna.

Lämningar av fisk och fågel (fjäll- och moripa, orre o. s. v.) påträffas i boplatsernas djupaste lager, medan de övre lagren, där järnredskap förekomma, endast innehålla renben. Detta kan vara en tillfällighet, men det kan ock tyda på, att viddens äldsta befolkning varit renfångare, som vid sidan av renfångsten fångat även fisk och fågel, medan den senare endast *gästat* vidden för renfångstens skull. Flera skäl tala emellertid för att här någon gång i tiden varit *fastboende*, som levat hela året runt på fjället.

Någon gång i tiden ha sålunda jägare och fångstmän uppehållit sig på vidden, vilka använt redskap av flinta, skiffer och kvarts. De levde av ren, men bedrev tillika fångst av fisk och fågel. Så kom en tid, då boplatserna stodo tomma, vi veta ej av vilken orsak, om befolkningen dog ut eller drog bort till orter med gynnsammare betingelser. Hyddorna övergåvos, och ett lager av flygsand lade sig över ruinerna. Efter långa tiders förlopp kom åter folk till vidden. De hade järnredskap och hörde sannolikt hemma i Hardanger och Hallingdal. De gamla övergivna boplatserna kommo ånyo i bruk, ombyggdes och reparerades, slutligen blevo de kanske boskapsläger.

Förutom medelst fallgropar bedrevs renfångsten av den tidens människor på olika sätt, t. ex. medelst pilskytte, stäng i fjällpass för att leda renhjordarna ned i »renstup», i vatten, där de fångades i stäng av flytande linor o. s. v. Här måste vi inskränka oss till fallgroparna som fångstmedel.

Att det bofasta bygdefolket tog del i renfångsten medelst fallgropar framgår bl. a. av gamla lagbestämmelser om äganderätten till fallgropar för vildren o. s. v. Till de bofasta hörde nog »stenhyddorna», i vilka renjägarna uppehöll sig, stundom troligen både sommar och vinter. Flera ruiner av dylika hyddor (»bodar») förekomma. De förekomma i regel, där man påträffar fallgropar för vildren

samt högar av ben och horn av ren, och deras ålder sträcker sig åtminstone flera århundraden tillbaka.

Fångsten av vildren medelst fallgropar inom Kristians amts fjällvidder företer likartade förhållanden med dem vi i det föregående i korthet berört från Hardangervidden. Fornminnesmärken, som stå i samband med renfångsten likaså. Vi inskränka oss därför till ett kort sammandrag av meddelandena från ifrågavarande vidsträckta fjällområden. Fornfynden visa, att även här bedrivits renfångst under stenåldern. Att t. o. m. i Jotunheimfjällens omgivning under sten- och järnåldern bedrivits jakt och fångst på vildren bevisa flera fynd av skifferpilar, som förtälja om jakt under stenåldern, och från den yngre järnåldern finnas 40 fjällfynd, varav 30 pilar påträffats på sådant sätt, att de synas på stället vara skjutna efter vildren. Förutom med skjutvapen har vildrenen även här fångats medelst fallgropar och det långt in i historisk tid. Dessa fallgropar ha omtalats av Schönning i »Reise gennem det Nordlige Gudbrandsdalen» år 1774 samt i »Budstikken» 1820—21. Såväl på Dovrefjäll som på andra omkring och ovanför Gudbrandsdalen liggande fjäll synes en stor mängd älg- och rengropar liggande tätt vid varandra, rengroparna till dimensioner och inredning analoga med i det föregående omtalade. »Stora sträckningar av de nämnda fjällen äro nästan helt uppfyllda av dem». Omständliga skildringar av dessa förekomma. Hela system av fallgropar förekomma här och där i fjällpassen. E. Mohn omtalar, att översta delen av Stor-Utadalen kallas Gravdalen, och att denna sistnämnda del erhållit sitt namn från de många rengropar, som sedan gammalt funnits där, men till största delen äro sammanstörtade; de härstamma från en tid äldre än skjutvapen, då man fångade ren i fallgropar. Gravdalen är vildrenhoparnas allmännaste väg, när de draga från en serie isjöklar till en annan. Här förekomma även små köttgropar, i vilka den fångade renens kött lägges, tills det kan klövjas hem; dessa äro allmänna i Gravdalen.

Gamla rengropar finnas även på Gråhögda i Ringeby, vilket visar, att detta fjäll även i gamla dagar varit ett gott renfjäll.

I Kodalen finnes, enligt Iver Storvik, en flera km. lång gammal

stenmur, som går tvärs över dalen. Den är här och där genombruten av små öppningar, genom vilka vildrenarna jagades och funno sin död i fallgroparna, som voro förlagda i varje sådan öppning. Vanliga rengropar förekomma flerstädes i Jotunheimen och andra fjällområden inom amtet. Sålunda finnas i Ringebu rengrovar, och framför allt på Hirsjöhögda, varest rester av fallgropar, stängslen och närliggande »skyttegravar» för fångstmän tydligen klargöra fångstmetoden medelst fallgropar. Ännu så sent som i det 18:de seklet har det varit mycken vildren i Gudbrandsdalen och Valdres, eftersom Schönning 1775 omtalar hopar på 2, 3 å 4,000 djur.

Även här förekomma exempel från gamla tider därpå, att när det skulle skiftas mellan barnen, fick äldste sonen välja, om han ville ha gården eller rengroparna. Det berättas, att Stortande i Lesje är en av de sista gårdar, där en dylik delning ägde rum, och sonen valde rengroparna, icke gården. Även i sen tid måtte tillgången på vildren i dessa trakter ha varit riklig. Sålunda nedlade forstmästaren J. B. Barth i Gudbrandsdalen och Valdres under åren 1869—89 bland annat vilt, 728 vildrenar.

Slutord.

Att vildrensfångst medelst fallgropar även inom svenska fjälltrakter bedrivits är känt. »Gropar ha begagnats över vildrenens hela område» (se »Norrlands jakt och fiske» av S. Ekman). Någon närmare beskrivning av dessa fallgropar finnes mig veterligen icke, med undantag för lapparnas s. k. »voumen» och därmed liknande anordningar. »De enda uppgifter, som kunnat erhållas om dem, säger Ekman, härstamma från Härjedalens lappar, som omtala, att de i botten voro försedda med spetsiga pålar med eller utan järnbeslag».

Av vad i det föregående återgivits rörande fallgroparna för vildren i Norge, vilka ju i alla avseenden överensstämman med de s. k. »murade gravarna» eller »källarna» i Oviksfjällen, borde man, synes mig, ha fullt skäl att draga den slutsatsen, att dessa *varit fallgropar för vildren*. Alla detaljer rörande groparna i Oviksfjällen:

måtten, de omsorgsfullt murade gavlarna, belägenheten o. s. v. finna ju sina motsvarigheter, sin motivering och förklaring i de norska fallgroparna för vildren. Jag har ock kommit till den övertygelsen, att flera av mig iakttagna gropar i trakten omkring Hundshögen, om vilkas tillkomst och betydelse jag varit oviss, äro lämningar av forntida fallgropar för vildren.

Sannolikt finnas även inom våra fjälltrakter lämningar av gamla boplatser och andra fornminnen, analoga med de i Norge i samband med vildrensfångst medelst fallgropar förekommande, vilka vid en noggrann efterforskning skulle påträffas. Männe ej den efter Tiréns fotografi här nedan i fig. 8 återgivna bilden av, vad han kallar »lämningar av gamla lappvisten», hör till denna kategori? Liknelser till fornminnen av detta slag tror jag mig på skilda ställen ha iakttagit.

Fig. 8. Lämningar av gamla lappvisten vid Östestsjön.
J. Tirén fot. aug. 1903.